

Munk Sándor

A híradó-informatikai terminológia kérdései a Magyar Honvédségben. 1. rész A terminológia alapjai és környezete

A Magyar Honvédségben jelenleg nincs érvényes hatókörű magyar híradó-informatikai terminológia, amely támogatná a szakmai dokumentumok, szabályozók kidolgozását és elősegítené megfelelő értelmezésüket. Jelen publikáció összegzi e terminológia alapjait és rendszerezi meghatározó tényezőit.

A szaknyelv, szakterminológia és ezen belül a nemzeti szaknyelv szerepe minden szakterületen jelentős. Nincs ez máshogy a katonai szakterület esetében sem, ahol folyamatosan újabb és újabb, vagy módosult tartalmú szakkifejezésekre van szükség a változó körülmények, feladatok, technikák közötti információcseréhez. A haderőn a belüli szerteágazó szakterületek közötti, illetve egy szövetségen belül a többnemzeti együttműködés igényei a civil szakterületekhez képest szigorúbb, egységesebb terminológiai követelményeket támasztanak. A híradó-informatikai szakterület a katonai szakterületek közül is a gyorsabban változó, szélesebb körű (köztük polgári) kapcsolatokkal rendelkezők közé tartozik, ami tovább növeli terminológiájának jelentőségét.

Jelen publikáció megírására – korábbi ez irányú szakmai érdeklődésem mellett – a Magyar Honvédség (MH) május végén kiadott Informatikai Szabályzata kidolgozási folyamatának tapasztalatai ösztönöztek, amelyben módomban volt részt venni a terminológiai albizottság munkájában. Ennek során nyert gyakorlati megerősítést azon, korábban is ismert tény, hogy a Magyar Honvédségben jelenleg nincs érvényes hatókörű magyar híradó-informatikai terminológia, de még adaptált NATO-terminológia sem (ami önmagában nem is lehet elegendő).

Híradó-informatikai terminológiával kapcsolatos publikáció eddig nem jelent meg. A terminológiai harmonizációhoz kapcsolódóan (átfogóan) elsősorban Mező András [1] [2] [3] és Molnárné László Andrea [4] [5] adta közre nézeteit, javaslatait, emellett az angol katonai terminológia honosításához kapcsolódó nyelvtanári publikációk jelentek meg [6] [7] [8]. Mélységesen egyetértve azzal, hogy az egységes

terminológia a szakmai tevékenység, a szakterületek közötti, illetve a szakemberek és az alkalmazók, vezetők közötti együttműködés alapvető feltétele, vállalkoztam az e téren folytatott kutatás részeredményeinek közreadására. Ennek megfelelően a jelen publikációnak, amely egy kétrészes sorozat első része, az a célja, hogy bemutassa, elemezze a híradó-informatikai terminológia helyzetének és fejlesztésének egyes kérdéseit a Magyar Honvédségben. Ezen belül:

- meghatározza a híradó-informatikai terminológia fogalmi alapjait, alapvető jellemzőit;
- rendszerezi a híradó-informatikai terminológiát meghatározó tényezőket, körülményeket, elemzi az egyes csoportok helyzetét, hatásait.

Egy következő publikáció fogja vázolni a terminológia helyzetét és tesz javaslatot megjelenési formáira, fejlesztésének rendjére.

A híradó-informatikai terminológia alapjai

Bármely szakterület eredményes és hatékony működésének alapvető feltétele a szakterületen belüli, illetve a szakterület és más területek közötti együttműködés, amely megvalósíthatatlan információcsere, kommunikáció nélkül. A szakterületi kommunikáció alapvető eszköze a nyelv, illetve annak sajátos változata: a folyamatosan fejlődő szaknyelv. A szaknyelv gerincét, meghatározó összetevőjét a szakterület sajátos, vagy sajátos értelemben használt kifejezései alkotják.

Vizsgálatunk tárgya a híradó-informatikai terminológia, az egyre szorosabban integrálódó híradás és az informatika szakszókincse a Magyar Honvédségben. A szakkifejezések és használatuk elméleti vizsgálatával, kialakításuk és fejlesztésük gyakorlati feladataival önálló diszciplína, a terminológia foglalkozik, amelynek megállapításai, eredményei az egyes szakterületekre is érvényesek.

A következőkben meghatározzuk, hogy mit értünk a híradó-informatikai terminológia fogalmán, ennek érdekében röviden összegezzük a terminológia fogalmi alapjait, bemutatjuk sajátosságait a katonai alkalmazásban, meghatározzuk a híradó-informatikai terminológia fogalmát, tartalmát és elemezzük alapvető jellemzőit.

A terminológia alapjai

A *terminológia* (terminology) a szaknyelvekhez kapcsolódó több jelentésű kifejezés; jelenthet szakszókincset, a szakkifejezéseket vizsgáló tudományágat, valamint a szakkifejezésekhez kapcsolódó gyakorlati tevékenységrendszer is. A *szaknyelv* a csoportnyelvek egyik típusa, valamely szakterület jellegzetes nyelvváltozata, amely általában csak szókészletében különbözik az irodalmi nyelvtől, vagy a köznyelvtől. [9, 226. o.] A szaknyelvek horizontálisan átfogó és specifikus szaknyelvekre, illetve részterületi nyelvekre, vertikálisan pedig (szak)tudományos nyelvre, szakmai köznyelvre és szakmai társalgási nyelvre tagolhatóak.

A *szakkifejezés* (műszó, terminus technicus) olyan kifejezés, amely a köznyelvben nem, vagy nem az adott szakterületen elfogadott értelmezéssel használatos: bizonyos formában vagy jelentésben egy meghatározott szakma használja. [9, 226. o.] A szakkifejezések rendeltetése a szakterület sajátos fogalmainak egy szakmai

közösségben az együttműködéshez szükséges mértékben egyértelmű és rendszeresen használt megnevezése. A *szakterületi terminológia* az adott szakterület szakkifejezéseinak összessége, szakszókincse.

Minden terminológia alapja a *szakterületi fogalomrendszer*, mivel a szakterületi kommunikáció lényege gondolatok (információk, utasítások stb.) átadása, cseréje. A szakkifejezések „csak” a szakterületi fogalmak megnevezésére szolgálnak, a szakterület speciális szókészletét, szótárát képezik. A terminológiai tevékenység alapfogalmait, rendjét nemzetközi szabványok rögzítik. [10, 11] Ebben a megközelítésben egy szakterületi terminológia alapvető összetevőit a szakterületi fogalmak, valamint azok megjelölései és meghatározásai képezik.

A *fogalmak megjelölései* (designation) lehetnek kifejezések (általános fogalmak esetében), megnevezések (egyedi fogalmak esetében), illetve rövidítések, betűszavak vagy szimbólumok. A továbbiakban ezek közül csak az első kettőre összpontosítunk. A *fogalmak meghatározásai* a fogalmat körülhatároló, más fogalmaktól megkülönböztető szöveges leírások, amelyek különböző típusokba sorolhatóak és meghatározott terminológiai követelményeknek kell megfelelniük. [10]

Egy *szakterület szakkifejezései* esetében meg kell különböztetnünk a számos esetben értelmezés nélkül, vagy pontatlan értelmezéssel használt, illetve a megfelelő formában meghatározott tartalmú szakkifejezéseket. Az előbbiek inkább szűkebb szakmai közösségekre, a szakmai társalgásra és alacsonyabb szintű szakmai dokumentumokra, míg az utóbbiak átfogó szakmai körökre, a tudományos és szakirodalomra, hivatalos dokumentumokra jellemzőek. Témánk szempontjából a továbbiakban részletesebben csak az utóbbiakról foglalkozunk, mivel a megjelölések önmagukban, a jelölt fogalmak kellően egyértelmű meghatározása nélkül nem alkalmasak a szakmai információk, ismeretek cseréjére.

Egy szakterületi terminológia megjelenési formája lehet önálló dokumentum (szójegyzék, szótár, esetleg lexikon), valamely dokumentum egy önálló része (szójegyzék), vagy napjainkban már informatikai eszközökkel kezelt terminológiai adatbázis. Az önálló, vagy egy dokumentum részét képező szójegyzék (glossary, vocabulary) kifejezések, megnevezések és meghatározásaik (jelentésük) általában betűrendbe sorolt gyűjteménye. A szótár (dictionary) lényegében egy szójegyzék (kiegészítve a kiejtésre, eredetre, használatra stb. vonatkozó információkkal). A szójegyzékek, szótárak lehetnek egy-, két- és többnyelvűek. A lexikonok a kifejezések jelentése mellett általában kapcsolódó ismereteket is tartalmaznak.

A *szakterületi terminológiai tevékenység* rendeltetése a szakterület terminológiájának, szókészletének vizsgálata, kezelése, dokumentálása. Egy szakterület terminológiája „önmagától” is folyamatosan változik: új szakkifejezések jelennek meg, korábbi szakkifejezések tartalma módosul, más szakkifejezések pedig elavulnak. Ennek a folyamatnak a célirányos, eredményes, irányított megvalósulását segíti a terminológiai tevékenység.

A *terminológiai fejlesztés* egy adott szakterület terminológiájának – egyeztetés alapján, arra jogosult szervezet, testület által történő – meghatározása, naprakészen tartása és közreadása. Az így kialakított szakkifejezésekészlet alkalmazása meghatározott kör számára előírható, meghatározott formában történő közreadással szabványosítható,¹ de hasznosítása annál szélesebb körben is lehetséges.

A terminológiai egységesítés és harmonizáció a terminológiai fejlesztés részét képező tevékenységek. Rendeltetésük az eltérő terminológiákat² használó közösségek közötti szakmai információcsere feltételeinek megteremtése. Egységesítés (tulajdonképpen szabványosítás) esetében a cél a különbözőségek megszüntetése és egy közös terminológia kialakítása. Ezzel szemben a harmonizáció az egyes (például adott nyelvű vagy részterületi) terminológiák autonómiáját megőrizve határozza meg a fogalmaik és megnevezéseik közötti jelentésbeli kapcsolatokat. [lásd például 12] Mind az egységesítés, mind a harmonizáció a fogalmak és meghatározásaik szintjén indul és ezt követi a megnevezések szintje.

Katonai terminológia, híradó-informatikai terminológia

A katonai terminológia a katonai szaknyelv szakszóincse, szakkifejezései a katonai tevékenységekhez kapcsolódó sajátos fogalmak (objektumok, jellemzők, viszonyok, tevékenységek, eljárások, módszerek, eszközök stb.) leírására szolgálnak. Minden szaknyelv valamilyen köznyelvre támaszkodik, így valójában katonai szaknyelv, katonai terminológia általánosságban nem létezik, csak nemzeti (angol, francia, orosz, magyar stb.) katonai szaknyelvekről, terminológiákról beszélhetünk.

Mivel a katonai szakmai közösség szakterületekre tagozódik, így a katonai terminológián belül megkülönböztethetünk közös (általános) terminológiát és szakterületi (alkalmazási területi) terminológiákat. Ez utóbbiak – akár több szinten – tovább tagolhatóak szakterületi közös és részterületi terminológiákra. Ezen belül bármely terminológia esetében, megkülönböztetünk valamely arra jogosult által jóváhagyott, illetve a gyakorlatban (dokumentumokban, élő beszédben) használt változatokat.

A NATO egyeztetett terminológia a NATO-tagállamok által a NATO Terminológiai Program keretében konszenzussal elfogadott, a NATO mindkét hivatalos nyelvén jóváhagyott terminológia, amely az évente, vagy sűrűbben frissített kétnyelvű (angol és francia) AAP-06 szójegyzékben [13, 1-E-3. o.] jelenik meg. A szójegyzékben szereplő kifejezések használata valamennyi NATO-dokumentumban kötelező,³ de kiváló közvetítő megoldás nemzetek közötti információcsere során is. Az átfogó AAP-06 szójegyzék mellett számos szakterületi NATO-szójegyzéket is kiadtak, köztük a híradó és informatikai szakterülethez kapcsolódó AAP-31, ADatP-02, AComP-01 és AAP-28. [14, 15, 16, 17]

A magyar katonai terminológia a Magyar Honvédség szakszóincse. A magyar katonai szaknyelv terminológiája – más szaknyelvekhez hasonlóan – belső fejlődés és idegen nyelvű kifejezések átvétele útján fejlődött, amelyre történeti okokból meghatározó hatást gyakorolt előbb a német (osztrák), majd az orosz (szovjet), végül az angol (NATO) katonai terminológia. A közös hadsereg, illetve a szövetségi rendszerhez tartozás követelményei több időszakban is előtérbe kerültek a nemzeti katonai

1 A szabványosítás lehet nemzetközi, regionális (pld. európai), nemzeti, szakmai (ágazati), illetve szervezeti.

2 Eltérő nyelvű, eltérő részterületekhez tartozó, eltérő megközelítésekre épülő terminológiák.

3 Az adott kifejezést a szójegyzékben szereplő értelemben kell használni, illetve a szójegyzékben leírt tartalomra a kapcsolódó kifejezést kell használni.

szaknyelv szerves, belső fejlődésével szemben. A terminológiai szaktevékenység nehézségei, szakember és kapacitáshiánya következtében – a kérdéskör jelentőségének felismerése ellenére – a magyar katonai terminológia, mint azt egy következő pontban majd bemutatjuk, jelentős fejlesztésre szorul.

A *Magyar Honvédség híradó-informatikai terminológiája* (a továbbiakban röviden: híradó-informatikai terminológia) a Magyar Honvédség híradó és informatikai szakterületének szakszókincse. Részét képezik a rohamos ütemben integrálódó szakterület szakmai tevékenységei során használt fogalmak, azok megnevezései, meghatározásai, illetve rövidítései. Rendeltetése a MH híradó-informatikai tevékenységekhez kapcsolódó szakterületen belüli, valamint az együttműködő és a híradó-informatikai szolgáltatásokat igénybevevő (alkalmazó) szakterületekkel folytatott egyértelmű információcsere feltételeinek biztosítása.

A híradó-informatikai terminológia szűkebb értelemben csak a szakterület sajátos, más területeken nem használt szakkifejezéseit foglalja magában. Tágabb értelemben ide tartoznak a kapcsolódó (polgári és katonai) szakterületek azon szakkifejezései is, amelyek tartalma, értelmezése alapját képezi a híradó-informatikai szakkifejezéseknek (alapozó szakkifejezések), vagy amelyek ezen a szakterületen is használatosak (átvett szakkifejezések).

A híradó-informatikai terminológia maga is tovább tagolható az általános (ti. a híradó és informatikai szakterület által közösen használt) szakkifejezésekre, a híradó szakterület szakkifejezéseire, illetve az informatikai szakterület szakkifejezéseire. Emellett funkcionális szempontból további részterminológiák is körülhatárolhatóak.⁴ A szoros szakmai együttműködés és az integrált szakmai irányítás indokolná egy egységes híradó-informatikai információvédelmi terminológia körülhatárolását, kialakítását is, azonban ennek úgy érzem még nincsenek meg a feltételei.

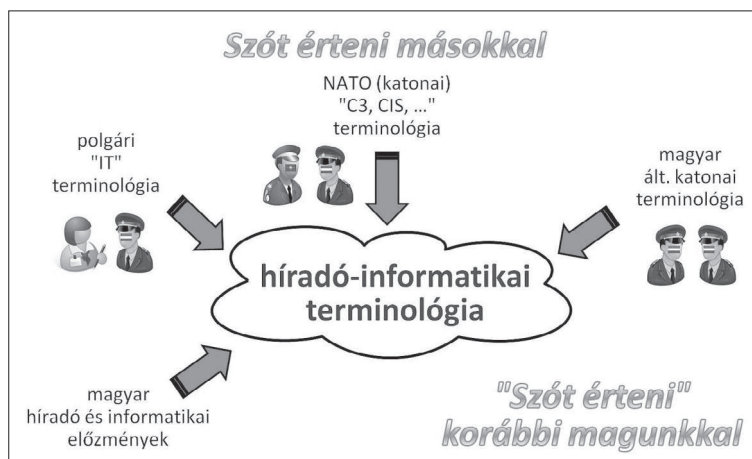
A híradó-informatikai terminológiát meghatározó tényezők, körülmények

A híradó-informatikai terminológia a Magyar Honvédségben folyó integrálódó híradó és informatikai szakterület szakszókincse, amelynek tartalmát, fejlődését – más terminológiákhoz hasonlóan – számos terminológiai tényező, körülmény befolyásolja. Mivel a terminológia rendeltetése az egyértelmű információcsere feltételeinek biztosítása, a terminológia részét képező fogalmak és megnevezéseik kiválasztása, meghatározása során kiemelt szerepet játszanak az információcserében érintett, vagy szakmailag kapcsolódó közösségek, szakterületek terminológiái.

A következőkben meghatározzuk a híradó-informatikai terminológiát befolyásoló terminológiákat, majd röviden elemezzük helyzetüket, hatásaikat. Jelen publikáció terjedelme nem teszi lehetővé az egyes területek, terminológiák részletes elemzését, azonban a híradó-informatikai terminológia tudományos megalapozása mind-egyikük önálló terminológiai vizsgálatát indokolja.

4 Híradó-informatikai rendszerek, eszközök; híradó-informatikai vezetés és irányítás; híradó-informatikai szolgáltatások; híradó-informatikai tevékenységek; híradó-informatikai gazdálkodás stb. szakkifejezései.

A híradó-informatikai terminológia alakítása során figyelembe veendő terminológiák kiválasztása során célszerű figyelembe venni, hogy melyek azok a szakterületek és szakmai közösségek, amelyekkel a Magyar Honvédség híradó és informatikai szakterülete szorosabb elméleti és gyakorlati kapcsolatban áll. Ezeket szemlélteti a következő ábra.

1. ábra. A híradó-informatikai terminológia meghatározó környezete
(a szerző saját alkotása)

A napjainkban is divatos „vegyük át a NATO-terminológiát” megközelítéssel szemben – úgy gondolom – a híradó-informatikai terminológia meghatározó tényezője mindenekelőtt a szakterület (az integrálódó szakterületek) korábbi terminológiája. A híradó és informatikai szakterület megszokott, „hagyományos” szakkifejezéseinek felhasználása, tartalmuk szükség szerinti pontosítása mellett, jelentős mértékben megkönnyíti a terminológia elfogadását, alkalmazását. Ez természetesen nem jelenti az egységesítést, az elavult kifejezések „kivonásának” feleslegességét. Mindezek részletesebb vizsgálatára a következő pontban kerül sor.

Különösebb indoklás nélkül is belátható, hogy a híradó-informatikai terminológiának összhangban kell állnia a magyar (általános és kapcsolódó szakterületi) katonai terminológiával, valamint elsősorban a NATO, másodsorban az együttműködési kapcsolatoknak megfelelő mértékben a NATO-tagállami híradó és informatikai terminológiákkal. Végül a szakterületi fejlődés követése, valamint a civil-katonai szakmai kapcsolatok terminológiai támogatása érdekében figyelembe kell venni a polgári, ezen belül elsősorban a magyar, és a szükséges mértékben a nemzetközi információtechnológiai terminológiákat is.

A NATO és a katonai híradó-informatikai terminológia

Szakterületi szempontból a híradó-informatikai terminológia alapvető külső meghatározó tényezője a NATO vonatkozó terminológiája. Ez mindenekelőtt a NATO előző pontban már megnevezett fogalomjegyzékeiben, másodsorban egyes

doktrínákban található meg. A NATO tagállami terminológiák közül a szakterületre és a szakirodalomra gyakorolt hatását tekintve kiemelendő az Egyesült Államok haderejének terminológiája.

A NATO-terminológia kereteit a terminológiai szabványosítási politika, a NATO terminológiai program direktíva, valamint a NATO terminológia fejlesztésére és közreadására vonatkozó irányelv szabályozza. [18, 19, 20] A direktíva szerint a NATO terminológia önálló szójegyzékekben, illetve hivatalos dokumentumok fogalomjegyzékeiben⁵ adható közre.

A NATO-szójegyzékek között alapvető szerepet az AAP-6 szójegyzék játszik, amely formalizált eljárás keretében évente frissítésre kerül. A 2014-es változatban [13] 10 általános híradó-informatikai,⁶ 8 interoperabilitáshoz kapcsolódó, valamint mintegy 30 kevésbé jelentős fogalom található.

A híradó-informatikai szakterület szempontjából kiemelt jelentőségű az AAP-31 szójegyzék, amelyet először 1998-ban adtak ki. A 2003-as változat [14] mintegy 140 általános híradó-informatikai fogalmat tartalmaz. Ezt a híradó és az informatikai részterületek AComP-1 és ADatP-1 szójegyzékei egészítik ki, amelyek a polgári terminológiával fennálló kapcsolatot biztosítják, a megfelelő fogalomjegyzékek katonai szakkifejezésekkel kiegészített adaptációi.

A NATO-doktrínák közül a témánk szempontjából kiemelésre a 2011-ben kiadott Híradó és Informatikai Doktrína [21] méltó, amely értelemszerűen számos szakterületi szakkifejezést tartalmaz. Fogalomjegyzékében csak 21 kifejezés szerepel, amelyek szinte kivétel nélkül az AAP-6-ból származnak. Egyes szakkifejezések (pld. informatikai rendszer) vonatkozásában feldolgozásra érdemes még az *Információs Műveleti Doktrína* [22] is.

A különböző forrásokban közreadott NATO-terminológia 2008-tól az arra jogosultak számára – a NATO Terminológiakezelő Rendszer és az általa kezelt *NATO Terminológiai Adatbázis* formájában⁷ (leírását l. [1]) – már informatikai formában is rendelkezésre áll.

A NATO-tagállamok terminológiái közül az Egyesült Államok haderejének terminológiája az alapvető. Ez a havonta módosított és évente többször kiadott *JP 1-02 Katonai és kapcsolódó kifejezések szótára* [23] fogalomjegyzékben, valamint a különböző doktrínákban és az összhaderőnemi vezérkar szabályozó dokumentumaiban található meg. Utóbbiak gyakorlatilag mindegyike tartalmaz egy fogalomjegyzéket (kifejezések és meghatározásaik). A további doktrínák közül kiemelésre méltó az *Összhaderőnemi Híradó Rendszer*, illetve *Információs Műveletek* doktrínák. Az Egyesült Királyság hadereje a korábbi fogalomjegyzékét 2011-ben egy Kiegészítés a NATO Terminológiai Adatbázishoz [24] című dokumentum formájában jelentette meg.

5 Szótár (lexicon) = kifejezések és meghatározások, rövidítések (terms and definitions, abbreviations).

6 Információ; távközlés; híradó rendszer; informatikai rendszer; híradó és informatikai rendszerek; konzultáció, vezetés és irányítás (C3); NATO C3 rendszerek; vezetési (C2) rendszer; vezetési hírendszer; hírközpont.

7 NATO Terminology Management System (NTMS), NATO Terminology Database (NTDB).

A magyar katonai terminológia

A magyar katonai (hadtudományi) szaknyelv – híradó-informatikai terminológiát befolyásoló, illetve magában foglaló – terminológiájának forrásai három nagy csoportba sorolhatóak. Az elsőbe a szakterületi lexikonok, értelmező szótárak tartoznak, a másodikat a Magyar Honvédség hivatalos szabályozó, elsősorban doktrínális dokumentumai képezik, a harmadik (a legújabb) pedig a MH fejlesztés alatt álló terminológiai adatbázisa.

A *lexikonok, értelmező szótárak* között a magyar katonai (hadtudományi) szaknyelv szempontjából meghatározó források közé a rendszerváltás előtt a Zrínyi Katonai Kiadó kiadványai tartoztak.⁸ A rendszerváltás utáni időszak eredménye a Magyar Hadtudományi Társaság 1995-ben megjelent Hadtudományi Lexikonja, valamint a Honvéd Vezérkar 2000-ben elkészült Katonai Kislexikonja, illetve a 2008-ban elkészült Katonai Kislexikon 4000. [25, 26, 27] Jelenleg folyik egy új Katonai Értelmező Szótár kidolgozása is. A három nagyobb csoport szakkifejezései, értelmezései között a szövetségi rendszerváltás, nagyobb részt pedig a katonai tevékenységekben bekövetkezett jelentős változások következtében jelentősek az eltérések.

A *Magyar Honvédség hivatalos dokumentumai* között nincs önálló terminológiai forrás, fogalomjegyzék. Szakkifejezések meghatározásaival elsősorban a doktrínákban, szabályzatokban és más szabályozókban találkozhatunk. A híradó-informatikai terminológia kialakítása szempontjából ezek közül a doktrína hierarchia 1. szintjén álló összhaderőnemi doktrína, valamint a 2. szintű híradó és informatikai doktrína játszik meghatározó szerepet.

Az *összhaderőnemi doktrína* első két kiadása önálló fejezetben rögzítette a híradás és informatika alapvető kérdéseit, így számos szakkifejezést tartalmazott. A harmadik kiadásból [28] ez már hiányzik, a fogalmak és meghatározások között csak négy híradó-informatikai fogalom szerepel.⁹ A *híradó és informatikai doktrína* [29] – jelentős terjedelme ellenére – csak tíz fogalom meghatározását tartalmazza. Kiemelésre érdemes, hogy ezek tartalmukban eltérnek az összhaderőnemi doktrína meghatározásaitól.

A híradó-informatikai terminológia szempontjából kiemelkedő szerepet játszik a 2014 nyarán megjelent *MH Informatikai Szabályzat* [30], amely 62 szakkifejezés magyar és angol megnevezését, illetve meghatározását tartalmazza. A fogalomjegyzék kidolgozását a kidolgozó munkacsoportnak egy erre a célra létrehozott terminológiai alcsoportja végezte. A MH Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózata (MH KCEHH) üzemeltetését szabályozó miniszteri utasítás [31] 20 szakkifejezés meghatározását rögzíti. A híradó-informatikai szakkifejezéseket (meghatározás nélkül) tartalmazó fontosabb dokumentumok közé tartoznak még a *szakterület szakutastásai* és a jóváhagyásra váró új *MH Informatikai Stratégia*.

A MH fejlesztés alatt álló terminológiai adatbázisa a MH Vezetési és Doktrínális Központ irányításával működő Terminológiai Harmonizációs Testület (THT) felügyelete alatt épül. A munka kapcsolódik az új Katonai Értelmező Szótár

8 Haditechnikai Kislexikon [32, 33], Katonai Értelmező Szótár [34, 35], Katonai Lexikon [36].

9 Híradó és informatikai rendszer; híradó, informatikai támogatás; híradó támogatás; informatikai támogatás.

kidolgozásához is. Ennek érdekében kiválasztott források¹⁰ alapján összeállításra került egy terminológiai alaplista, amelynek mintegy 9000 szakkifejezése közül 173 sorolható a híradó és informatikai szakterülethez, ezek többsége azonban elavult, illetve nem tartalmazza az új MH Informatikai Szabályzat szakkifejezéseit. A terminológiai adatbázis a jövőben megfelelő szabályozás és érvényesítés esetén megítélés szerint alapvető szerepet fog játszani a magyar katonai, ezen belül a híradó-informatikai terminológia fejlődésében.

A polgári információtechnológiai terminológia

A híradó-informatikai terminológiára a polgári információtechnológiai terminológia, pontosabban terminológiák egyrészt általánosságban, a szakterület meghatározó körökben elfogadott fogalom- és kifejezőkészleteiként, másrészt a Magyar Honvédség és a közigazgatás szerves kapcsolatrendszerében következésképpen vannak befolyásoló hatással. A terminológiai források három csoportba sorolhatóak: nemzetközi szervezetek fogalomjegyzékei és szabványai, nemzetközi módszertanok, illetve magyar és európai uniós jogszabályok, dokumentumok.

A szakterületen különböző *nemzetközi szervezetek fogalomjegyzékei és szabványai* állnak rendelkezésre. A fogalomjegyzékek közé tartozik mindenképp a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet közel negyven kötetből álló információtechnológiai szójegyzéke, a Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság elektrotechnikai szójegyzéke és adatbázisa, valamint a Nemzetközi Távközlési Egyesület terminológiai adatbázisa.¹¹ A fentiek mellett a szervezetek által kibocsátott szabványok maguk is tartalmaznak egy 'Definíciók' részt, így egyes alapvető szabványok fogalom meghatározásai is jelentős szerepet játszanak.¹² A katonai alkalmazás szempontjából kiemelésre méltó, hogy két alapvető nemzetközi szabványt adaptált a NATO.¹³

A híradó-informatikai szakterület tevékenységeinek tervezett kereteit széles körben elfogadott, alkalmazott *két nemzetközi módszertan* határozza meg. Az informatikai szolgáltatásmenedzsment alapú *ITIL* módszertan¹⁴ az 1980-as években jelent meg és fejlesztését máig nagyrészt a brit kormányzat felügyeli. A módszertan alapvető terminológiáját önálló fogalomjegyzék tartalmazza. [37, 38] Az ellenőrzési/irányítási célkitűzésekre épülő *COBIT* módszertan az informatikai ellenőrzési szakterületen jelent meg az 1990-es évek elején. Kidolgozását, továbbfejlesztését az Információ Rendszer Menedzserek és Auditorok Szövetsége és Alapítványa felügyeli.¹⁵

10 AAP-6 fordítás, Katonai Kislexikon 4000 (2008), Katonai Értelmező Szótár (1976), MH THT általi bevezetés.

11 International Organization for Standardization (ISO): ISO/IEC 2382 Information Technology – Vocabulary; International Electrotechnical Commission (IEC): International Electrotechnical Vocabulary + Electropedia; International Telecommunication Union (ITU): Terms and Definitions.

12 Pld. ISO/IEC 27000 sorozat, az információbiztonsági [informatikai/IT biztonsági] irányítási rendszer.

13 ISO/IEC 2382 ~ ADatP-2, illetve IEC 60050 ~ AComP-1.

14 IT Infrastructure Library.

15 Control Objectives for Information and Related Technology (COBIT), Information Systems Audit and Control Association/Foundation (ISACA/ISACF).

A módszertan alapvető terminológiáját az ISACA egy fogalomjegyzékben adja közre. [39, 40]

A magyar (és közvetve az EU) közigazgatással fennálló kapcsolatrendszer indokolja egyes *szakterületi jogszabályok, dokumentumok* terminológiájának figyelembevételét. Ezek között kiemelt szerepet játszik a 2003. évi *elektronikus hírközlési törvény* és a kapcsolódó kormányrendeletek elektronikus hírközlési szolgáltatásokkal, elektronikus hírközlő hálózatokkal kapcsolatos fogalomrendszere, amelynek EU kereteit, terminológiáját négy, 2002-ben kibocsátott direktíva tartalmazza.¹⁶ A szakterület terminológiáját az Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság egy online fogalomjegyzékben adta közre. [41] A híradó-informatikai szakterületet érinti emellett a 2013. évi *elektronikus információbiztonsági törvény* és terminológiája is.¹⁷

ÖSSZEGZÉS

A publikációban foglaltak alapján megállapítható, hogy értelmezhető, definiálható a Magyar Honvédség híradó-informatikai terminológiája, mint a Magyar Honvédség híradó és informatikai szakterületének szakszókincse, amelynek rendeltetése a MH híradó-informatikai tevékenységekhez kapcsolódó szakterületen belüli, valamint az együttműködő és a híradó-informatikai szolgáltatásokat igénybevevő (alkalmazó) szakterületekkel folytatott egyértelmű információcsere feltételeinek biztosítása. Formális kialakítása szükséges, meglétének pozitív hatása nem vitatható. A híradó-informatikai terminológia maga is részterminológiákra tagolható, illetve a jövőben kiterjeszhető az információvédelmi szakterületre is.

A híradó-informatikai terminológia tartalmát, fejlődését egyebek mellett számos kapcsolódó terminológia is befolyásolja, amelyek között kiemelt szerepet játszik a magyar (általános és kapcsolódó szakterületi) terminológia, valamint a NATO-terminológia (kisebb mértékben a NATO tagállami híradó-informatikai terminológiák). További befolyásoló tényezőt képeznek a polgári, ezen belül elsősorban a magyar, és a szükséges mértékben a nemzetközi információtechnológiai terminológiák is. A fenti területeken számos formalizált terminológia (fogalomjegyzék, szójegyzék stb.) található, ezek azonban ezek még az egyes területeken sem (kellően) egységesek. A szakkifejezéseket és értelmezéseiket néha indokolt, sokszor felesleges eltérések jellemzik, harmonizációjuk a hagyományok és a szakterületi érdekek következtében lassú és csak részleges. Érvényesítésük a híradó-informatikai terminológia fejlesztése során megfontolt szakmai összevetést, megítélést és döntést igényel.

16 2003. évi C. törvény az elektronikus hírközlésről; 346/2010. (XII. 28.) Korm. rendelet a kormányzati célú hálózatokról; 309/2011. (XII. 23.) Korm. rendelet a központosított informatikai és elektronikus hírközlési szolgáltatásokról; Directive 2002/19/EC – Directive 2002/22/EC (hozzáférési, engedélyezési, keret- és egyetemes szolgáltatási irányelvek).

17 2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] MEZŐ András: A terminológiai egységesítés folyamata a NATO-ban és a Magyar Honvédségben. Sereg Szemle, 2012 (X.)/3. 80–86. o.
- [2] MEZŐ András: A Magyar Honvédség terminológiai fejlesztésének és harmonizációjának elvei. Sereg Szemle, 2013 (XI.)/4. 42–55. o.
- [3] MEZŐ András: Az önkéntes műveleti tartalékosok alkalmazásának tapasztalatai az MH Vezetési és Doktrinális Központ fordítóképességének kiépítése során. Honvédségi Szemle, 2013 (141.)/6. 69–73. o.
- [4] MOLNÁRNÉ László Andrea: A doktrinális szakterület kapcsolódása a humán tudományokkal I. rész: terminológia. Sereg Szemle, 2009 (VII.)/1. 33–38. o.
- [5] FÓRIS Ágota – MOLNÁRNÉ László Andrea: Magyar hadtudományi terminológiai kutatások. Sereg Szemle, 2010 (VIII.)/2. 120–127. o.
- [6] NAGY Sándor: A magyar katonai szaknyelv jövője. Új Honvédségi Szemle, 2001 (LV.)/12. 123–137. o.
- [7] GÁBOR Zsuzsa: A magyar katonai nyelv és terminológia főbb változásai a NATO-csatlakozás következtében. Bolyai Szemle, 2003 (XII.)/1. 12–18. o.
- [8] PANAJOTU Kosztasz: Az angol katonai terminológia honosításának kérdései. PhD-értekezés. Budapest, 2012. Nemzeti Közszolgálati Egyetem
- [9] KUGLER Nóra – TOLCSVAI NAGY Gábor: Nyelvi fogalmak kisszótára. Budapest, 2000. Korona Kiadó
- [10] ISO 1087-1, Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application. First Edition. International Organization of Standardization, Genf, 2000.
- [11] ISO 704, Terminology work – Principles and methods. International Organization of Standardization, Genf, 2009.
- [12] FÓRIS Ágota – SERMANN Eszter: A terminológiai szabványosítás és a terminológiai harmonizáció. Magyar Terminológia, 2010 (III.)/1. 41–54. o.
- [13] AAP-06(2014), NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French). NATO Standardization Agency, Brüsszel, 2014.
- [14] AAP-31(A), NATO Glossary of Communication and Information Systems Terms and Definitions. NATO CIS Glossary. NATO Standardization Agency, Brüsszel, 2003.
- [15] ADatP-02, NATO Information Technology Glossary. Edition 10. NATO Standardization Agency, Brüsszel, 2005.
- [16] AComP-01, NATO Communications Glossary. Edition 3. NATO Standardization Agency, Brüsszel, 2005.
- [17] AAP-28(B), NATO Glossary of Identification. NATO Standardization Agency, Brüsszel, 2002.
- [18] C-M(2003)37 NATO Policy for Standardization of Terminology. North Atlantic Council, 2003.
- [19] C-M(2005)0023 Directive on the NATO Terminology Programme. North Atlantic Council, 2005.
- [20] C-M(2007)0023 Guidance for the Development and Publication of NATO Terminology. North Atlantic Council, 2007.
- [21] AJP-6, Allied Joint Doctrine for Communication and Information Systems. NATO Standardization Agency, 2011.
- [22] AJP-3.10, Allied Joint Doctrine for Information Operations. NATO Standardization Agency, 2009.
- [23] JP 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. Joint Chiefs of Staff, 2014. március 14.
- [24] JDP 0-01.1 United Kingdom Supplement to the NATO Terminology Database. UK MoD Development, Concepts and Doctrine Centre, 2011.
- [25] SZABÓ József (szerk.): Hadtudományi Lexikon. Budapest, 1995. Magyar Hadtudományi Társaság
- [26] SZANATI József (szerk.): Katonai Kislexikon. Budapest, 2000. Honvéd Vezérkar,
- [27] RISKÓ Péter (szerk.): Katonai Kislexikon 4000. Budapest, 2008. HM Hadműveleti és Képzési Főosztály
- [28] Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína. 3. kiadás. Magyar Honvédség, 2013.
- [29] Magyar Honvédség Összhaderőnemi Híradó és Informatikai Doktrína. 1. kiadás. Magyar Honvédség, 2013.
- [30] Magyar Honvédség Informatikai Szabályzata. Magyar Honvédség, 2014.

- [31] 55/2013. (IX.13.) [HK 10.] HM utasítás a Magyar Honvédség Kormányzati Célú Elkülönült Hírközlő Hálózatának békeidejű üzemeltetési és felügyeleti rendjéről, valamint a központilag biztosított szolgáltatások igénybevételének szabályairól.
- [32] NAGY István György (szerk.): Haditechnikai Kislexikon. Budapest, 1971. Zrínyi Katonai Kiadó
- [33] BOKOR Imre (szerk.): Haditechnikai Kislexikon. Budapest, 1976. Zrínyi Katonai Kiadó
- [34] TÓTH Lajos (szerk.): Katonai Értelmező Szótár. Budapest, 1972. Zrínyi Katonai Kiadó
- [35] TÓTH Lajos – MÓRICZ Lajos – KOVÁCS József (szerk.): Katonai Értelmező Szótár. Budapest, 1976. Zrínyi Katonai Kiadó
- [36] DAMÓ László (szerk.): Katonai Lexikon. Budapest, 1985. Zrínyi Katonai Kiadó
- [37] ITIL Glossary and abbreviations. English. Axelos, 2011.
- [38] ITIL szakkifejezések és rövidítések magyarul. 2011.
- [39] ISACA Glossary of Terms. ISACA, 2014.
<http://www.isaca.org/Pages/Glossary.aspx> (letöltve: 2014. 06. 15.)
- [40] ISACA magyar szakkifejezés-gyűjtemény. ISACA Magyarországi Egyesület, Budapest, 2013.
- [41] Definíció gyűjtemény. Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság, 2014.
<http://ehmmsa.nmhh.hu/definitions> (letöltve: 2014. 06. 15.)
- [42] MUNK Sándor: Információs szolgáltatásokat nyújtó hálózatok alapjai. Hadmérők, 2011 (VI.)/2. 227–243. o.